

”Enighed i selskabet og ro i båden”

Den 3. august 2021, 25-årsdagen for flyulykken på Færøerne blev en bevægende dag, da familie og andre pårørende endelig kunne mindes de ni omkomne ved afsløring af et mindesmærke ved Sørvágsfjørðuren af kunstneren Pól Skarðenni. Foto: Lars Bøgh Vinther. Forsvarsgalleriet.

Erik Staffeldt 25.09.2021

ADMIRAL GARDE // ANMELDELSE – Vi har *Skæbne-anekdoter* fra filmaktuelle Karen Blixen, ”skæbnekampe” fra mediernes omtaler af kommende sportsbegivenheder. Og så er der de virkelige skæbnehistorier. Sådan nogle har to historikere, ansat ved Forsvarsakademiet, skrevet. Eller rettere samlet og gjort levende med udgangspunkt i en fatal ulykke. Bogen *Admiral Garde* udkom i august og anmeldes med citerede uddrag af Erik Staffeldt her.

Skæbnen har forskellige udtryk. På et splitsekund kan den for eksempel vælte mange familiers liv omkuld for altid. Og minde overlevende og alle andre om vores dødelighed.

Det gik ellers så godt om morgenen den 3. august 1996. Da var en mindre gruppe fra Forsvarets top samlet i Reykjavik og så frem til et besøg hos Forsvarets installationer på Færøerne, marinestationen og flyvestationen.

De i alt otte ombordværende efterlod 14 børn, nogle voksne, nogle ganske små

Gruppen havde lige gennemført en enestående rundrejse i Grønland. Hele vejen rundt om verdens største ø – også for at besøge Forsvarets installationer.

Programmet var nøje lagt til rette, sådan som det er, når højtstående officerer rejser. Afgang fra hotel, ankomst til lufthavn, afgang med fly, ankomst den og den lufthavn, modtagelse, kørsel, indcheckning hotel, modtagelse, samtaler, frokost, besigtigelse, besøg, en time på egen hånd, middag, en godnatdrink og så godnat.

Kun 124 dage nåede den nye forsvarschef, Hans J. Garde, at virke i sit embede, indtil et par kraftige kastevinde mellem to færøske fjelde slog hans transportmiddel, en Gulfstream III, ud af kurs og den erfarne pilots magt.

Det havarerede fly, Gulfstream G-111, F-330, Esk. 721, anskaffet 1988. Foto: Forsvarsgalleriet.

Forsvarschefen, hans hustru, lektor Anna Garde, og seks besætningsmedlemmer blev – sammen med flyet – kvast. Garde blev 57 år, og hans hustru omkom 23 dage før sin 57 års fødselsdag.

Øvrige passagerer og besætning var oberst Ole Jørgensen, Forsvarsstaben, major Jens Blæhr, forsvarschefens adjutant, orlogskaptajn Hans Henrik Spøhr og kommende chef for korvetten Olfert Fischer, kaptajn Claus Ervin Jørgensen, Flyvevåbnets Transporteskadrille, premierløjtnant Tummas Djóni Askham, 2. pilot, oversergenter og flymekanikere Per Allan Hansen og Bent Nielsen.

Alle sammen erfarne, veltrænede medarbejdere i Forsvaret, midt i en lovende karriere. Foruden forsvarschefparret, der havde tre døtre, var de seks øvrige også gift, en var forlovet. De i alt otte ombordværende efterlod 14 børn, nogle voksne nogle ganske små.

Flammerne

Ekspllosionen, da det havarerede fly ramte fjeldsiden, kunne høres langt væk, og de høje flammer kunne ses og skimtes milevidt omkring. Kontrolltårnet i Vágur lufthavn havde fået meldinger, som tydede på, at noget var uudgrundelig galt. Uden at have vished for hvor omfattende denne foruroligende hændelse var.

Der var tåget rundt om forsvarschefens og de otte besætningsmedlemmers og passagerers fly. Men det var man vant til på disse kanter. Tidligere på formiddagen

var et Maersk-fly vendt om på grund af vejrforholdene. Også det var man også vant til.

Der var turbulens, vind bagfra og fra siderne skiftevis, somme tider op mod 50 knob (90 km/t) under indflyvningen gennem og over Sørvågsfjorðuren.

Først kom en kraftig vind fra højre og vippede flyet med højre vinge op og venstre ned. Da piloten fik kompenseret og rettet luftfartøjet op, kom endnu en vind, denne gang fra venstre og fik fat under venstre vinge og vendte flyet rundt.

Det fløj med oversiden nedad (hvilket piloten næppe var klar over) og direkte med næsen ind i klippesiden til højre i flyveretningen – fjordens sydlige side. Klokken var 12:42.

Skibets gummibåde og Lynx-helikopter kom på arbejde, bl.a. med 64 flyvninger med vragester fra ulykkesstedet

Vragrester blev spredt over en omfattende areal, da flyet eksploderede. Olie, der ikke blev brændt af, flød ud over fjeldsiden og gjorde det vanskeligt for rednings- og bjergningsmandskabet at færdes.

Søværnets inspektionsskib *Vædderen* lå i nærheden og iværksatte straks en redningsaktion. Rigspolitiets Identifikationsgruppe kom også til, og den færøske politimyndighed og Søværnets folk fik en alvorlig snak om, hvem der egentlig skulle lede registrering og oprydning.

Vi er på færøsk grund, sagde politiet. Ja, men det er en dansk forsvarschef af Søværnet, der var med flyet, argumenterede Søværnets folk, der dog følte det nyttigt og fornuftigt at trække sig lidt i baggrunden.

På hotel

Vædderen lå lige ved ulykkesstedet, men kunne af uforklarlige grunde ikke bruges som platform for politiets arbejde. Og retsmedicinerne foretrak Landssygehuset i Tórshavn. Men skibets gummibåde og Lynx-helikopter kom på arbejde, bl.a. med 64 flyvninger med vragester fra ulykkesstedet. Begge grupper var indkvarteret på hotel i Tórshavn.

Efter næsten et års undersøgelser konkluderede Flyvehavarikommisionen, at fartøjschefen burde have afbrudt indflyvningen tidligere, end det var tilfældet. Man kan gisne om mange motiver for, at det ikke skete. Fartøjschefen kan have været under er udtalt pres, fordi han havde så prominente passagerer med, og det var hans sidste flyvning, inden han skulle videre op ad karrierestigen.

I ”pressen” – i dette tilfælde Ekstra Bladet – var der en kampagne om, at Forsvarschefen skulle have gennemtrumfet flyvningen trods ugunstige vejrudsigter, men det blev kraftigt tilbagevist af Forsvarskommandoen som ubegrundet.

Værket – man kan roligt kalde bogen et værk i egentlig forstand – er grundigt, omfattende og rummer mange detaljer, så man forstår, og nærmest kan føle den fortættede stemning, der var på Færøerne og i Forsvarskommandoen i Vedbæk i timerne efter flystyrtet.

H.M. Dronningen stod med det ene ben ud ad døren på vej til ferie i Frankrig

Der blev sendt medlemmer af Flyvehavarikommisionen, retsmedicinere og politiets sagkyndige afsted for bl.a. at forsøge at kortlægge situation og hændelsesforløb, om muligt. Forsvarskommandoen skulle i gang med at tage vare på en situation uden chef.

Selvfølgelig trådte chefen for staben, Christian Hvidt, til midlertidigt. Han beskrev senere den knugende stemning ved at se tre tomme kontorer på chefgangen, som aldrig igen skulle bemandedes med de samme.

Statsbegravelse

I et velfungerende forsvar fyldes huller ofte ”automatisk”, men ikke altid lader det sig gøre – ja, automatisk. Der skulle tages vare på at underrette pårørende, før de kunne læse om katastrofen i pressen.

Der skulle forberedes hjemtransport af de omkomnes lig, bisættelse af forsvarschefparret ved en statsbegravelse i Holmens Kirke med over 1000 indbudte.

Statsminister Poul Nyrup Rasmussen ved bisættelsen i Holmens Kirke, 12. aug 1996. Foto: Forsvarsgalleriet.

Kongehuset var også involveret. Naturligvis. H.M. Dronningen stod med det ene ben ud ad døren på vej til ferie i Frankrig. Der blev trommet lidt i nogle borde.

Telefonlinjerne mellem Forsvarskommandoen og Færøerne glødede: *"Hvornår er I klar til at sende kisterne?"*.

Det blev lidt rigeligt for haverikommissionens lægefaglige medlem, stabslæge Torben Stæhr Johansen, som afdæmpet meddelte Forsvarskommandoen: *"Hør hér, jeg lover jer, at når vi er færdige, så bliver I de første, der får det at vide. Men vi er ikke færdige, før vi er færdige, så lad være med at ringe og forstyrre os hele tiden"*. (fra *Admiral Garde*)

Dronningen drog af – efter lidt tid med venten på en mulig afklaring, som lod vente på sig – da personidentifikationerne tog den tid, der måtte til. Hendes Majestæt overlod Kongehusets forpligtelse desangående til H.K.H. Kronprinsen.

I det hele taget afspejler *Admiral Garde*, at flere myndigheder undervejs afslørede en usikker eller mangelfuld forståelse af samarbejdspartners vilkår. Det ser læseren også i en beskrivelse af søofficerens besøg hos danske hærstyrker i Bosnien – efter den berømte Operation Bøllebank. Disse ufuldstændige gensidige forståelser skyldes "mangelfuld briefing". Naturligvis.

Hvor var hun, og hvordan får vi fat på hende?

Vi havde jo at gøre med landets forsvars øverste chef, forsvarschefen – og det var før en forsvarsminister fandt på at kalde vedkommende styrelseschef. Disse forberedelser blev betroet admiral Axel Fiedler.

Systemet fungerede, sådan da, for det var ikke indrettet på at finde en datter af forsvarschefparret, Helene, der rejste rundt i Europa sammen med sin kæreste uden forud meddelt plan.

"Hvor var hun, og hvordan får vi fat på hende – og meddelt hende tragedien, stadig før hun kunne læse om det i aviserne eller høre om det i radioen?".

I tre døgn vidste man ikke, hvor de to unge var. Daværende orlogskaptajn Nils Wang var – i lighed med kolleger, der tog sig af andre pårørende – kontaktofficer. Hvervet indebar ikke kun at trykke på en dørklokke og sige "kondolerer". Han skulle finde Helene – de to andre søstre havde han fundet.

Hvordan der gik "hul på ægget" skal ikke afsløres her. Det står i bogen. Også detaljerne om, hvordan hun blev modtaget af søstrene i Rødby Havn og kørt til forældrenes tjenestebolig på Kastellet.

Ovre på Amalienborg flagede Kongehuset på halv. Det sker ellers kun Langfredag og ved en regents død

Kisterne med de ni omkomnes ligdele blev den 11. august 1996 sejlet til Nyholm af inspektionsskibet *Vædderen*, der lagde til ved Bradbænken, hvor der var parade.

Trompetist fra Søværnets Tamburkorps blæser "The Last Post" på Bradbænken, Nyholm, Flådens gamle leje den 11. august 1996, da de ni kister ankommer. Foto: Forsvarsgalleriet.

Her blev alle ni kister, dækket med Dannebrog, bragt i land under en højtidelig ceremoni, hvor Søværnets Tamburkorps' trompeter spillede "The Last Post". Ovre på Amalienborg flagede Kongehuset på halv. Det sker ellers kun Langfredag og ved en regents død. 17 salutskud var affyret fra **Sixtus-batteriet** til ære for den døde admiral.

Intens tur

De to forfattere, begge historikere ved Forsvarsakademiet, Søren Nørby og Rasmus Dahlberg, tager læserne med på en intens tur fyldt med drama – ja, flere af slagsen – uden at komme tættere på katastrofens virkning, end godt er, og det i forståelse med det daværende forsvarschefpars tre døtre.

Makkerparret Nørby/Dahlberg vil ikke nøjes med en flad biografi. De bevæger sig ud i mange kroge og rum i *Admiral Garde*. Rundt om Hans J. Gardes karriere som søofficer, hvor man følger hans opstigning i grader og erfaring, hans indstilling til sit job – og hvad der er særlig bonus: Den sideløbende sikkerhedspolitiske udvikling.

Han er blevet kaldt den seneste "akademiske" forsvarschef, idet han havde "udsyn", var en intellektuel kapacitet, meget belæst, underviste på universiteter og havde en akademisk inspireret tilgang til sine analyser

Det var et emne, der optog Garde, som arbejdede med det lange perspektiv, udviklede mange nationale og internationale kontakter, bl.a. under sine lange studieophold i England og USA.

April 1996, Garde tiltræder FC , Chr. Hvidt tiltræder som stabschef i FK. Foto: Forsvarsgalleriet.

Han er – sammen med general Knud Bartels, forsvarschef 2009-11 – blevet kaldt den seneste ”akademiske” forsvarschef, idet han havde ”udsyn”, var en intellektuel kapacitet, meget belæst, underviste på universiteter og havde en akademisk inspireret tilgang til sine analyser.

Garde havde god forståelse for det politiske liv og veludbyggede politiske forbindelser. **Fodnotepolitikken 1982-88** (forbehold og afstandtagen fra NATO-politikken) var selvsagt en torn i øjet på Garde og hans kolleger, der mente, Danmarks position blev svækket, og at den underminerede troværdigheden og solidariteten, som er kernen i NATO-samarbejdet.

Han deltog gerne i den offentlige debat og blev tidligt sat til at holde kontakt og forklare forsvarets forhold og synspunkter for medierne.

Direktør, diplomat og kriger

Han var et ordentligt menneske. Biografien, *Admiral Garde*, har i hvert fald hverken opsamlet korrupsion eller nepotisme, som er blevet nok så kendt i de senere år, eller identificeret fjender i hans nærhed.

Han kom også ud for at skulle gennemføre politisk bestemte besparelser i Grønnedal og Daneborg i Grønland, samt nedlæggelse af Orlogsværftet og Holmen som flådebase. Kun en officer fra Flåden kunne gennemføre dette. Hvis en fra et af de andre værn skulle gennemføre det store skridt, kunne det let blive misforstået og puste til en traditionel rivalisering mellem værnene.

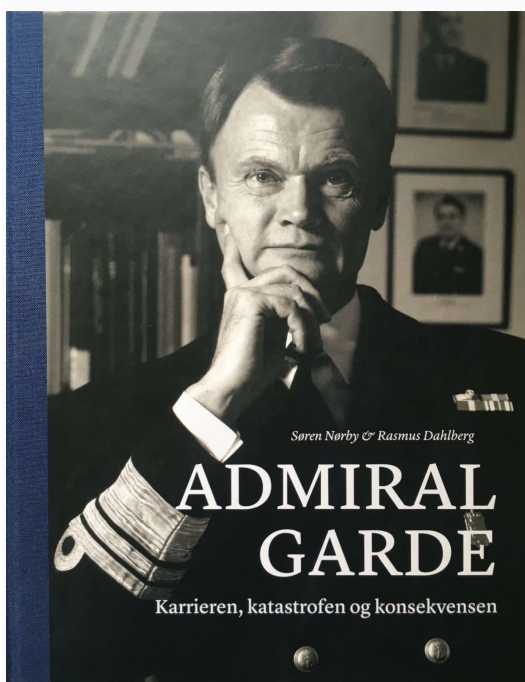
En god leder i forsvaret skal helst være administrerende direktør, diplomat og kriger i samme person. Vægtningen af de tre elementer kan være forskellig hos forskellige personer. Som ung officer i torpedobådene (han var som 23-årig landets hidtil yngste fartøjschef siden Tordenskiold) og korvetterne udviklede han sine taktiske evner og den første del af et stort netværk.

Desuden inkluderede han de underordnede på en ny og overraskende måde. Balkan-udsendelserne af soldater med sårede hjemvendte fik Garde til at formulere den første veteranpolitik – ”en forpligtelse” – med kontaktpersoner til støtte for de sårede.

Denne forpligtelse var næsten forstummet, da der blev sendt soldater til Afghanistan fra 2001. ”Enighed i selskabet og ro i båden”, var et af hans bon mots. Et andet var: ”Hold tanken klar og selskabet samlet.”

Danmarks sikkerhedspolitiske situation var præget af Berlinmurens fald, Den kolde krigs afslutning omkring 1990 og dansk forsvars omstilling fra at fokusere på at forsvare landområderne til at deltage i internationale operationer.

Garde sendte det første Søværnsbidrag ud, nemlig Olfert Fischer til Golfen i 1990-91 for at deltage i FNs embargo mod Irak. Tidligere havde Danmark ikke haft noget valg: Truslen kom fra øst. Men efter 1990 kunne man selv vælge, hvilke internationale opgaver man ville deltage i, var Gardes analyse.

Hans J. Garde var stabschef i Forsvarskommandoen i 1992, da hans datter, Trine Garde-Tschertok tog dette foto, som er brugt på biografiens forside. Hans efterfølger, general Christian Hvidt, fandt det karakteristisk for Garde: det venlige glimt i øjet – og måske et ulmende lyn.

Bag i bogen finder man en omfattende og grundig dokumentation i form af noteapparat med næsten 800 noter, liste over skriftlige og personlige kilder med over 50 interviews, litteraturliste, aktindsigter, cv, slægtshistorie for Gardeslægten og naturligvis et personregister.

Admiral Garde er et godt bekendtskab, selv om man ikke har mødt ham.

Admiral Garde – Karrieren, katastrofen, konsekvensen

Forfattere: Søren Nørby og Rasmus Dahlberg

Syddansk Universitetsforlag, 3. august 2021

384 sider, rigt illustreret, 287 kr.

Forfatterne er begge historikere, Ph.D. og ansat ved Forsvarsakademiet, som også har støttet udgivelsen.

Færøerne Forsvaret NATO Poul Nyrup Rasmussen

Erik Staffeldt

Erik Staffeldt, er journalist ML. Han bor på Frederiksberg. Han har aftjent værnepligt og siden været på sergentskole og chefhovmester, Søværnet, Båring Højskole, mejerielev, journalistuddannelse, mesterlæren, Dannevirke,